

بررسی نقش کتابخانه‌های مدارس ابتدایی در تقویت آموزش و ایجاد عادت مطالعه

مقدمه

نویسنده: محمدرضا داوودپناه
عضو هیئت علمی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه مشهد

اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل نیز کتاب را یکی از وسایل لازم در عمران و پیشرفت ملتها دانسته است.^۱ کم و کیف پیشرفت فرهنگی هر فرد یا جامعه بستگی مستقیم به میزان خواندن و کیفیت آنچه می‌خوانند دارد. زیرا خواندن تفکر شخص را پر می‌انگیزد، رغبت‌های تازه‌ای می‌آفریند، او را به درک و ارزیابی انواع گوناگون متون رهبری و راهنمایی می‌کند، و در سازگاری شخصی و اجتماعی کمک می‌کند. بلیسنکی می‌گوید کتاب برای تعلیم و تربیت نوشته شده و نقش تعلیم و تربیت بی‌اندازه مهم است. چون سرنوشت قطعی زندگی بشر را تعیین می‌کند.^۲ هدف از آموزش و پرورش در نهایت اندیشمند ساختن

برای حفظ و صیانت فرهنگ ملی و دستیابی به توسعه فرهنگی، پرداختن به کتاب و کتابخوانی از اهم مسائل است. جامعه جهانی امروز به آستانه فرهنگی غیرمادی که در آن اطلاعات، آموزش و شناخت محور است، قدم می‌گذارد. برای ورود به این مرحله از حیات انسانی جامعه نیازمند کسب آمادگی است. مطالعه و اطلاعات عامل مهم توسعه و ایجاد "فرهنگ توسعه" است. میزان مطالعه و روی‌آوری به کتاب و مجله از مهم‌ترین شاخص‌های رشد و توسعه است. یونسکو در بسیاری از کنفرانس‌های خود اساس توسعه اقتصادی را گسترش کتاب و برنامه‌ریزی دراز مدت آموزشی دانسته است. شورای

تعقیب همین رغبت طبیعی بر اشکالات یادگیری الفبا غلبه می‌کند.^۳

اما از آنجا که میزان مطالعه در خانواده‌های ایرانی بسیار اندک است، رغبت مطالعه در کودک در خانواده پرورش نمی‌یابد. کودک ایرانی به ناچار باید نخستین بار از طریق کتابخانه با کتاب آشنا شود و چه بسا کتاب را نیز صرفاً باید در کتابخانه بخواند. کتابخانه مدرسه نخستین منزلگاه اوست.

کتابخانه مدرسه مرکزی است که تمام مواد درسی را به هم مربوط می‌کند و دانش آموز در آنجا کمبودهای درسی خود را جبران می‌کند. کتابخانه مدرسه مکانی است که دانش آموز کتابهای مناسب برای خواندن را در آنجا بهتر می‌شناسد. جایی است که پرسشهای علمی دانش آموزان و معلمان را پاسخ می‌گوید و آنها را به مطالعه صحیح و مفید راهنمایی می‌کند. در کتابخانه است که شخص می‌آموزد چگونه کتاب و موضوع‌های مورد نیازش را پیدا کند و با مؤلفان و ناشران آشنا شود. کتابخانه پراگیزاننده رغبت مطالعه در مراجعان است.

کتابخانه مدرسه کانون فعالیتهای فکری و ذوقی دانش آموزان هر مدرسه است. کتابخانه مدرسه "آزمایشگاه فراگیری" است. آزمایشگاهی که ابزار و روشهای اندیشیدن را در اختیار دانش آموزان قرار می‌دهد تا خود در مقام کشف و جستجو برآیند.

کتابخانه آموزشی را چنین تعریف کرده‌اند: مرکز هدایت اندیشه، ذوق، استعدادها طابع و توانایی‌های دانش آموزان است و با امکاناتی که در اختیار دارد (کتاب، لوازم سمعی و بصری) برای ارتقاء سطح علمی و فرهنگ تربیتی، شخصیتی و اجتماعی دانش آموزان تلاش می‌کند.^۴

بنابر تعریف، کتابخانه در نظام جدید آموزشی، جزء جدایی‌ناپذیر هر آموزشگاه واقعی است. امروز نقش کتابخانه مدارس در گسترش مفهوم آموزش و غنا بخشیدن به محتوای حقیقی شناخته شده است. هیچ برنامه آموزشی را کامل نمی‌دانند مگر آنکه علاوه بر کتابهای درسی از مجموعه کتابهای مناسب نیز سود جوید. همین مجموعه است که دانش آموز را از تنگنای مفاهیم کتابهای درسی آزاد می‌کند، آموخته‌های او را گسترش می‌دهد و به دانش کلی و آگاهی عمومی او غنا می‌بخشد.

با عنایت به مطالب ارائه شده می‌توان گفت که کتابخانه

انسانها و گسترش افق ذهنی آنهاست تا به بینش و فرزاندگی و کمال نفس دست یابند. آموزش یکسویه که صرفاً بر حفظ و یادگیری چند کتاب محدود درسی تکیه می‌کند، مآلاً جز انسانهای تک بعدی نمی‌سازد، انسانهایی که در جامعه متحول نوین از ایفای نقش سازنده باز می‌مانند و در گیرودار مسائل و مشکلات اجتماعی همواره نگرش منفعل تأثیرپذیر و بی‌شکل می‌یابند.

اکتفا به یک یا چند کتاب درسی و به تنهایی آموزش و پرورش کتابی و تحمیلی هر چند که به ظاهر راه آموختن و حصول علم و دانایی را کوتاه و هموار می‌سازد، اما در واقع نیروی فکر کردن را از کودک سلب می‌کند و ذهن فعال او را سست و حوزه فعالیت ذهنی او را تنگ می‌سازد، از کسب دانش حقیقی ازش می‌دارد و استحکام فکری و قوه تمیز و حس واقع بینی او را از میان می‌برد. زیرا تکیه صرف به محتویات کتابهای درسی که چیزی جز تفکرات ساخته و پرداخته دیگران نیست، موجب القاء تفکرات دیگران به دانش آموز می‌شود و مجالی برای اندیشیدن باقی نمی‌گذارد و وی را به قبول و باور داشتن عقاید دیگران عادت می‌دهد و مانع درک و کشف، تجسس و تتبع شخص می‌شود و شوق مطالعه را از وی سلب می‌کند.

بدون تردید ارزشها، نگرشها، گرایشها، رغبتها و ذوقها، بعد از خانواده در دوره دبستان رشد و تکامل پیدا می‌کند و خوب و بد بار آمدن بیشتر به همین مرحله تحصیلی بستگی دارد.

اهمیت و نقش کتابخانه آموزشی

کودک همچنانکه در سالهای اولیه زندگی به جهت کنجکاوی به بازجویی و مطالعه عالم خارج راغب است، در این سن نیز به کتاب رغبت دارد. زیرا کودکی که چند سال پیاپی از طریق محیط و اشیاء کسب اطلاع کرده است، طبیعتاً در ۸ یا ۹ سالگی، دیگر دنیا را مانند پیش مرموز و سر بسته نخواهد یافت، از این جهت برای فرو نشانیدن آتش کنجکاوی اشتیاقهای ذهنی خود، درصدد پیدا کردن راههای دیگری برمی‌آید و مفهوم و فایده کتاب و لزوم مطالعه آن را درک می‌کند. می‌فهمد که اینک ساده‌ترین راه دانستن و آموختن مطالعه کتاب است. پس با رغبت خواستار کتاب و خواندن و نوشتن می‌شود و در

آموزشگاهی در جهت تحقق دو هدف کلی و اساسی یعنی تقویت آموزش و ایجاد عادت مطالعه گام برمی‌دارد. اما به منظور دستیابی به اهداف فوق کتابخانه می‌بایستی مجموعه‌ای از فعالیتها را به انجام برساند.

اولین گام این تحقیق که شناسایی این قبیل فعالیتها بوده براساس مطالعه و مشاهده متون مرتبط انجام پذیرفته است. براساس مطالعات، فعالیتها و خدماتی که هر کتابخانه آموزشگاهی می‌بایست عرضه کند تا اهداف فوق تحقق یابد به شرح زیر است:

۱. پاسخگویی به سؤالات مرجع
۲. امانت کتاب
۳. انتخاب کتاب و منابع مورد نیاز
۴. آشناسازی دانش‌آموزان با کتابخانه و چگونگی استفاده از آن
۵. آموزش شیوه مطالعه
۶. ایجاد زمینه مطالعه مستقل
۷. تشویق دانش‌آموزان به مطالعه
۸. آشنایی با روحیات و علایق دانش‌آموزان و ارائه مواد متناسب به آنان
۹. پی‌گیری آموزش کلاسی و خودآموزی
۱۰. برگزاری مسابقه کتابخوانی
۱۱. شناخت توانمندیهای دانش‌آموزان
۱۲. همکاری با معلمین در جهت تهیه منابع مطالعاتی کمک درسی
۱۳. راهنمایی دانش‌آموزان در انتخاب کتاب
۱۴. معرفی کتاب
۱۵. معرفی شخصیت‌های نامی و سرزمینها
۱۶. تشکیل جلسات قصه‌گویی
۱۷. تهیه روزنامه دیواری
۱۸. تشکیل نمایشگاه
۱۹. بحث و گفتگو درباره کتاب
۲۰. تشکیل جلسات شعرخوانی
۲۱. اجرای نمایش
۲۲. نمایش فیلم
۲۳. سرودخوانی
۲۴. تمرین دکلمه

توضیح اینکه برخی صاحب‌نظران برای کتابخانه فعالیتهای اصلی و فرعی قائل شده‌اند. که در سیاهه پیشین فعالیتها و خدمات اصلی و فرعی یک کتابخانه آموزشگاهی با هم در آمیخته‌اند.

به جهت اختصار چگونگی تأثیر هر یک از این فعالیتها در تقویت آموزش و ایجاد عادت مطالعه در بخش بعدی مقاله همراه با یافته‌های تحقیق مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

چگونگی گردآوری اطلاعات و یافته‌های تحقیق

پس از شناسایی فعالیتهای کتابخانه‌های آموزشگاهی در جهت تقویت آموزش و ایجاد عادت مطالعه در مرحله دوم تحقیق بر آن شدیم تا نقش آموزشی و توفیق کتابخانه‌های مدارس ابتدایی را در ایفای نقش آموزشی‌شان بررسی کنیم. بدین منظور پرسشنامه‌ای تنظیم و در مردادماه سال ۷۴ بنابه توصیه اداره کل آموزش و پرورش خراسان در سطح تمامی ۳۹ مدرسه ابتدایی دولتی ناحیه ۳ آموزش و پرورش مشهد که نسبت به سایر نواحی بیشترین امکانات را داراست به عنوان جامعه آماری تحقیق توزیع گردید.

از مجموع پرسشنامه‌های توزیع شده ۳۱ پرسشنامه تکمیل شده جمع آوری گردید که نتایج به دست آمده به شرح زیر است:

۱. گرچه ناحیه مورد مطالعه از غنی‌ترین نواحی آموزش و پرورش مشهد است، ولی بیش از ۹۰ درصد مدارس فاقد مکان مستقلی برای کتابخانه هستند و غالباً کتابخانه این مدارس عبارت است از قفسه کتابی که در دفتر مدرسه قرار دارد. این آمار نشان دهنده ضعف و نقص کلی و بنیادی در تأمین حداقل فضای مناسب در مدارس برای کتابخانه است و از طرفی بی‌پایگاہی نهاد کتابخانه را در نظام تعلیم و تربیت به اثبات می‌رساند.

مکان کتابخانه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نکاتی که پیرامون مکان مناسب برای کتابخانه طرح شده است. همگی به منظور فراهم آوردن شرایط مطلوب به منظور راحتی مطالعه‌کننده و سهولت امر مطالعه عنوان گردیده است.

فضای مناسب، همراه با امکانات لازم از نظر روحی و روانی در علاقه‌مند کردن و جذب دانش‌آموزان تأثیر غیرقابل

ردیف	فعالیت‌ها	فراوانی	درصد	ردیف	فعالیت‌ها	فراوانی	درصد
۱	پاسخگویی به سؤالات مرجع	۳	۱۰	۱۳	راهنمایی دانش آموزان در انتخاب کتاب	۲۴	۸۰
۲	امانت کتاب	۳۰	۱۰۰	۱۴	معرفی کتاب	۲۲	۷۳/۳۳
۳	انتخاب کتاب و منابع مورد نیاز	۹	۳۰	۱۵	معرفی شخصیت‌های نامی و سرزمین‌ها	۶	۲۰
۴	آشناسازی دانش آموزان با کتابخانه و چگونگی استفاده از آن	۲۳	۷۶/۶۶	۱۶	تشکیل جلسات قصه‌گویی	۶	۲۰
۵	آموزش شیوه مطالعه	۱۵	۵۰	۱۷	تهیه روزنامه دیواری	۲۹	۹۶/۶۶
۶	ایجاد زمینه مطالعه مستقل	۸	۲۶/۶۶	۱۸	تشکیل نمایشگاه	۲۵	۸۳/۳۳
۷	تشویق دانش آموزان به مطالعه	۱۹	۶۳/۳۳	۱۹	بحث و گفتگو درباره کتاب	۱۶	۵۳/۳۳
۸	آشنایی با روایات و علایق دانش آموزان و...	۱۵	۵۰	۲۰	تشکیل جلسات شعرخوانی	۳	۱۰
۹	پی‌گیری آموزش کلاسی و خودآموزی	۵	۱۶/۶۶	۲۱	اجرای نمایش	۲۰	۶۶/۶۶
۱۰	برگزاری مسابقه کتابخوانی	۱۸	۶۰	۲۲	نمایش فیلم	۱۳	۴۳/۳۳
۱۱	شناخت توانمندیهای دانش آموزان	۱۱	۳۶/۶۶	۲۳	سرودخوانی	۲۵	۸۳/۳۳
۱۲	همکاری با معلمان در جهت تهیه منابع کمک درسی	۱۵	۵۰	۲۴	سخنوری	۳	۱۰

توضیح اینکه کل تعداد پاسخ دهندگان به سؤال نوع فعالیتها ۳۰ کتابخانه بوده است.

انکاری دارد.

با توجه به اهمیت علمی و آموزشی کتابخانه و پیوند حیاتی آن با تعلیم و تربیت کتابخانه باید هویتی مستقل داشته باشد.

اگر قرار است کتابخانه به عنوان یک کانون اجتماعی و فرهنگی از طرف کودکان مورد پذیرش قرار گیرد می‌بایست دارای فضای مناسب و مستقل باشد.

۲. ۷۶/۶۶ درصد اداره کتابخانه‌ها به عهده مربیان پرورشی است. اکثریت قریب به اتفاق اداره کنندگان کتابخانه‌ها هیچ گونه دوره خاص کتابداری ندیده‌اند و ۵۳/۳۳ درصد از آنان دارای مدرک تحصیلی دیپلم هستند.

در هیچ یک از کتابخانه‌ها کتابدار وجود ندارد، در حالی که نقش کتابدار آموزشگاهی در ایجاد رغبت مطالعاتی و آشناسازی دانش آموزان با مواد اطلاعاتی نقشی حیاتی است، اوست که می‌تواند مطالعه را به عنوان یک فرایند حیاتی در زندگی دانش آموز پدید آورد. نقش کتابدار کتابخانه کودک حتی از نقش کتابدار کتابخانه بزرگسالان هم مهم‌تر است. کتابدار کودک باید شایستگی فنی داشته باشد، مجموعه کتابهای خود را خوب بشناسد و به تعبیری با دنیای چاپ و

نشر آشنا باشد و از علایق کودکان و نحوه تفکر و رفتار آنان به خوبی آگاه باشد تا بتواند در ایفای نقش خود موفق باشد. کتابخانه‌ای که مربی کاردان و کتب متنوع و مفید داشته باشد با فعالیتهای متنوع ادبی و هنری خود بهترین فرصت و میدان برای کشف و هدایت اندیشه و استعدادهای دانش آموزان است.

۳. میزان فعالیتها و خدماتی که کتابخانه‌های جامعه آماری در جهت تحقق اهداف آموزشی و ایجاد عادت مطالعه به انجام می‌رسانند برابر جدول شماره ۱ است:

۱-۳. همان طور که ملاحظه می‌شود فعالیتها و خدماتی از قبیل امانت کتاب، تهیه روزنامه دیواری، تشکیل نمایشگاه، سرودخوانی و فعالیتهای تشویقی و راهنمایی‌کننده دانش آموزان بیشتر مورد توجه اداره کنندگان کتابخانه‌ها قرار گرفته است.

البته برنامه آموزشگاه باید چنان باشد تا همه کودکان در محیط آموزشگاه با نمونه‌های زندگانی اجتماعی مصادف شوند و به همکاری و تشریک مساعی الفت گیرند. کودک از احساس مسئولیت لذت خواهد برد و از ایفای نقش خود احساس غرور خواهد کرد. تهیه روزنامه دیواری و تشکیل

گروه‌های سرود این زمینه‌ها را در کودکان تقویت می‌کند. ضمن اینکه تهیه روزنامه دیواری و مشارکت کودکان در تهیه نوشته‌ها آنان را به نوشتن ترغیب می‌کند. تهیه خبر و نگارش مقاله موجب می‌شود بچه‌ها با مسائل گوناگون مواجه گردند و تحصیل استقلال، ابتکار و شخصیت کنند.

تشکیل نمایشگاه‌های مختلف کتاب، نقاشی، کاردستی، عکس و تصویر و غیره در فرصتهای مناسب می‌تواند در شناساندن کتابخانه نقش مؤثری داشته باشد. کتابهای برگزیده و کتابهای تازه نمایشگاه سبب می‌شود که نوع خواندن دانش‌آموزان به یک موضوع، محدود نشود و انتشار کتابهای جدید موجب فراموش شدن کتابهای با ارزش قدیمی نگردد.^۶

۲-۳. ۷۶/۶۶ درصد از پاسخگویان ادعا کرده‌اند که دانش‌آموزان را با کتابخانه آشنا می‌کنند و چگونگی استفاده از آن را به آنان آموزش می‌دهند. با عنایت به اینکه اکثریت قریب به اتفاق جامعه مورد مطالعه فاقد کتابخانه مستقل بوده و همچنین هیچ یک از اداره کنندگان دوره خاصی در این زمینه ندیده‌اند این میزان پاسخ جای تأمل دارد. البته کودکان باید بیاموزند که چگونه از کتاب و کتابخانه استفاده کنند. باید هم به طور غیر رسمی و هم در درس و تمرین عملی اجزای مختلف کتاب، طرز ساختن آن، روشهای مختلف چیدن کتاب و غیره را برای کودکان توضیح داد. برابر گزارش چهلمین کنفرانس بین‌المللی تعلیم و تربیت "در دنیای ارتباطات و اطلاعات لازم است معلم و دانش‌آموز هر دو بیاموزند، چگونه اطلاعات را کسب کنند و چگونه به برقراری ارتباط و مبادله اطلاعات اقدام نمایند."^۷

البته نحوه آشناسازی دانش‌آموزان با کتابخانه در مقاطع مختلف متفاوت است. مثلاً در کلاس اول دبستان معمولاً دانش‌آموزان کتابخانه کلاس را با همکاری کتابدار ایجاد می‌کنند و در واقع می‌توان گفت کتابخانه بازی می‌کنند. بدین وسیله اسمهای مؤلفان و عنوانهای کتابها را به خاطر می‌سپارند. از کلاس دوم به بعد کودک برای مطالعات فرهنگی و علمی آماده می‌شود، و در کلاس سوم بچه‌ها در کتابخانه با فهرست توصیفی آشنا می‌شوند.

۳-۳. ۷۳/۳۳ درصد به امر معرفی کتاب می‌پردازند. معرفی کتاب برای علاقه‌مند کردن بچه‌ها به مطالعه و جهت دادن صحیح به کتابخوانی و گسترش تجربیات آنان در زمینه

کتاب و کتابخوانی مثر ثمر خواهد بود.

تنها حدود نیمی از کتابخانه، در زمینه بحث و گفتگو درباره کتاب فعالیت دارند. جلسات بحث و گفتگو درباره کتابها خوانده شده به خوانندگان این فرصت را می‌دهد که نکات تازه‌ای درباره مطالب خوانده شده کشف کنند و منظور نویسنده را بهتر بفهمند. بعلاوه، در این نشست‌ها دانش‌آموزان فرصت صحبت کردن و ابراز عقیده پیدا می‌کنند و زمینه تفکر منطقی در آنان تقویت خواهد شد. در این گونه جلسات همچنین کتابداری می‌تواند با روحیه و طرز فکر و دنیای درون کودکان بیشتر آشنا شود.

۴-۳. ۸۰ درصد از پاسخ‌دهندگان اعلام داشته‌اند که دانش‌آموزان را در امر انتخاب کتاب راهنمایی می‌کنند، اما نظر به اینکه درصد کمی از کتابخانه‌ها به انتخاب و تهیه منابع مورد نیاز می‌پردازند و شناخت توانمندیها و علایق و روحیات چندان مورد توجه قرار نگرفته و به نظر می‌رسد این راهنمایی اصولی واقع‌بینانه نباشد. هر کتاب صرفاً به سبب سادگی یا نوشتن "برای کودکان" روی جلد آن نباید در اختیار کودکان قرار گیرد. هر چند که بسیار زیبا و جالب تهیه شده باشد. بلکه باید ابتدا کتاب کودک را از بین کتابهای کودکان انتخاب کرد. درس و مشق و مطالعه همگی وسیله است تا شخص را از زندگی سالم و سازنده برخوردار سازد نه اینکه او را از زندگی نومید و متفر نماید و فکر و عقل او را به فساد و تباهی بکشاند. کوچکترین اشتباه در انتخاب کتاب برای کودکان ممکن است همه زحمات و تلاشهای مؤسسات تربیتی را خنثی کند. زیرا محتوای کتابها به گونه‌ای در ذهن کودک اثر می‌گذارد و به احتمال زیاد در رفتار او به طور ناخودآگاه منعکس خواهد شد. برای انتخاب کتاب مناسب کودکان باید از یک طرف کودک و از طرف دیگر کتابها را شناخت. در بحث شناخت کودک، اصلی که در انتخاب کتاب برای کودکان باید رعایت شود "نیازها" و "رغبت‌های" سنی است، زیرا کودک مادامی که خود را به مطالعه موضوعی نیازمند نبیند به آن علاقه نشان نخواهد داد. به بیان دیگر اساسی‌ترین انگیزه‌ها برای هر نوع فعالیت، انگیزه "نیاز" است. رغبت‌ها، نیازها و عاداتی خواندن در کودک و نوجوان نیز برحسب مراحل و قالبهای رشد و تکامل تغییر می‌یابند.^۸ شناخت نیازها و رغبت‌ها معلم، مربی و کتابدار را در تشخیص و انتخاب کتاب و مواد مطالعاتی،

وسایل و روشهای تربیت دانش آموز راهنمایی و کمک می‌کند. اداره‌کننده کتابخانه بایستی بفهمد کودک چه می‌خواهد و چه چیزی برای او سودمند است. برای این شناخت باید نظام رفتاری او مورد مطالعه قرار گیرد که به نظر می‌رسد کار چندان ساده و پیش پا افتاده‌ای نباشد.

۵۳. ۱۰ درصد از پاسخ دهندگان اقدام به پاسخگویی سؤالات مرجع می‌کنند. این آمار بیانگر بی‌توجهی به امر مرجع و نشان دهنده این است که کتابهای مرجع در این کتابخانه‌ها جایگاهی ندارند و شاید هم بتوان ادعا کرد که اهمیت این قبیل منابع از سوی مسئولان مربوط درک نشده است.

کتابهای مرجع از جمله مواد ضروری کتابخانه به شمار می‌آید. ذهن فعال و خلاق دانش‌آموزان دوره ابتدایی در مورد موضوعات متعددی به فعالیت می‌پردازد. سؤالات آنان تنوع فوق‌العاده دارد، می‌تواند از مقوله وقایع تاریخی، حقایق علمی، اطلاعات هنری، موضوعات اخلاق اجتماعی، ورزشی و غیره باشد. در واقع این سؤالات شخصیت اندیشمند و فرهنگی دانش‌آموز را تشکیل می‌دهد، دامنه تنوع و عمق این کنجکاوی و سؤالات هرچه بیشتر گسترش یافته و هدایت شود، شخصیتی عمیق‌تر و اندیشمندتر را برای دانش‌آموزان به ارمغان می‌آورد که از آن به "هویت یا شخصیت فرهنگی" تعبیر می‌شود.

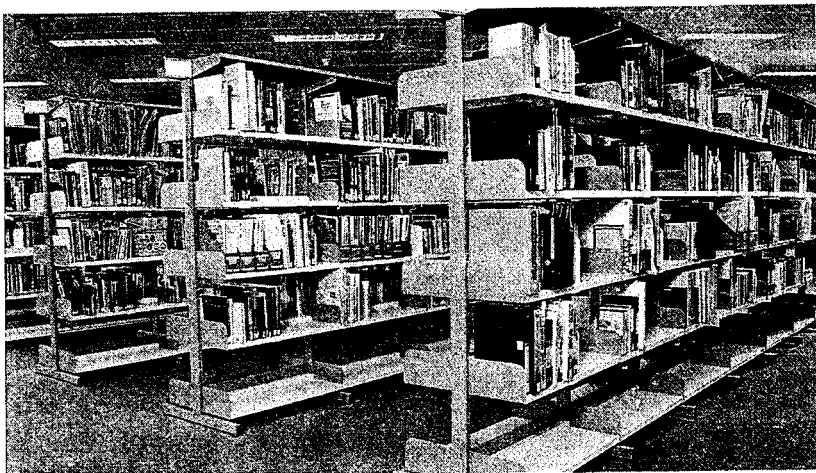
اهمیت پاسخگویی به سؤالات مرجع در کتابخانه مدرسه بیشتر از سایر کتابخانه‌هاست. زیرا از ابتدا منطق و روش صحیح جستجو و پژوهش را به دانش‌آموزان می‌آموزد و آنان را به تحقیق و مطالعه علاقه‌مند می‌سازد. عدم پاسخگویی به سؤالات دانش‌آموزان باعث سرخورگی و خاموش شدن روحیه پرتکاوی و جستجوگر آنان می‌شود.

۶۳. فعالیت‌های قصه‌گویی، شعرخوانی، معرفی شخصیت‌ها و سرزمینها، ایجاد زمینه مطالعه مستقل، سخنوری و پی‌گیری آموزش کلامی از جمله فعالیت‌های هستند که کمترین میزان توجه را به خود اختصاص داده‌اند. در حالی که از عمده‌ترین و مهم‌ترین فعالیتها در جهت تأمین اهداف کتابخانه هستند.

اهمیت و ارزش تربیتی داستان و قصه‌گویی بر کسی پوشیده نیست. داستان بزرگترین وسیله ظهور وجدان پاک و

خوی و خصلت مطلوب و پسندیده در کودک است. داستان کودک را با انواع فرهنگها و معرفتها آشنا می‌کند و تجارب زنده‌ای در اختیار او قرار می‌دهد. از بهترین عوامل تشویق کودکان به آموزش و دوست داشتن مدرسه است. داستان کودک را به بیداری و دقت، تحمل و تأمل و کنترل فکر بر می‌انگیزد. داستان از بهترین وسایل یادگیری خواندن است و کودکان را با کلمات و عبارات زیبا و درست آشنا می‌کند و ایشان را به ادامه مطالعه بر می‌انگیزد.^{۱۰}

در جلسات قصه‌گویی دانش‌آموز متوجه می‌شود که برای جلب توجه دوستانش می‌بایست اولاً داستانهای شیرین بداند، ثانیاً با مهارت نقل کند. بنابراین با شوق و رغبت به جستجوی

کتابهای داستان می‌پردازد. این شوق و رغبت کودکان در دانستن قصه‌ها تبدیل به رغبت و محرک غیرمستقیمی می‌شود برای آموختن، خواندن، و نوشتن. بعلاوه، مطالعه کتابهای داستان کم‌کم علاقه به کتاب و عادت به مطالعه را در کودکان به وجود می‌آورد.

شعرخوانی و مشاعره در واقع مراجعه و مرور بر اشعاری است که شاگرد از حفظ کرده و حائز اهمیت بسیار است. مشاعره میان شاگردان تولید هم‌چشمی می‌کند و هریک از آنان را و می‌دارد که اشعاری را که از حفظ کرده همیشه حاضر داشته باشد و شاید اشعار دیگری را نیز علاوه بر دروس حفظی کلاس به خاطر سپارد، که بدین منظور نیاز به مراجعه به کتب مختلف و مطالعه دارد. حسن دیگر مشاعره آن است که دانش‌آموز را هوشیار، چالاک و زرنگ می‌کند.

از طریق معرفی شخصیت‌های نامی و سرزمینها دانش‌آموزان با شرح حال بزرگان علم و ادب و فرهنگ گذشته و حال ایرانی و غیرایرانی و سرزمینها و کشورها آشنا می‌شوند. این امر باعث جذب دانش‌آموزان به کتابخانه و افزایش اطلاعات آنها می‌شود.

وجود کتابخانه آموزشی یکی از شرایط اولیه برای آغاز مطالعه مستقل و انفرادی است. در این نوع مطالعه فرد خود عنوان مسأله را می‌یابد و شروع به مطالعه می‌کند و پس از جمع‌آوری اطلاعات آنچه را که در خلال این فعالیت‌ها فرا گرفته با هم تلفیق می‌کند. در این نوع مطالعه فرد در خواندنش منظورها و هدفهایی را دنبال می‌کند. این نوع مطالعه نیازمند مهارت است. منظور از رشد و نضج در مهارت‌های مطالعه اساسی این است که کودک بتواند از فهرستها، مراجع و یا منابع برای افزایش و مستند ساختن معلومات خویش استفاده کند. دیگر اینکه کودک بتواند نقشه‌ها و نمودارها را تفسیر کند و توضیح دهد. اما با توجه به اینکه جایگاه اساسی منابع مرجع در این کتابخانه‌ها شناخته شده نیست و زمینه مطالعه مستقل فراهم نگردیده، به نظر می‌رسد که مهارت‌های مطالعه برای دانش‌آموزان به درستی حاصل نگردد.

۷-۳. ۶۶/۶۶ درصد اجرای نمایش را جزء فعالیت‌های خود قلمداد کرده‌اند. افسانه و نمایش از دلپذیرترین اشتغالات کودکان است. هر بچه‌ای می‌خواهد قیافه و روحیه دیگری را به خود بگیرد و موقتاً خود را فراموش کند، پس بوسیله نمایش و شبیه بازی می‌توان بچه را به آزمایش اموری که در بازی‌های عادی او مورد پیدا نمی‌کند برانگیخت. این انگیزه باعث می‌شود که متن نمایشنامه‌ها را با علاقه‌مندی و دقت مطالعه کند و مطالب را به درستی بفهمد. بنابراین نمایش در واقع می‌تواند ملاک و محک ادراک کودک باشد. به این معنی که بچه هر امری را که بتواند نمایش بدهد مسلماً می‌فهمد و برعکس هر مسئله‌ای را که درک نکند نمی‌تواند مجسم سازد. توانایی کودک به فهمیدن آنچه می‌خواند بسیار مهم است، زیرا بدون این توانایی، خواندن بی‌فایده است.

به طور خلاصه بررسی نظریات متخصصان تعلیم و تربیت بر این نکته تأکید دارد که یکی از مهم‌ترین مسائل و زمینه‌هایی که برای ساختن و تکامل شخصیت افراد و توسعه و پیشرفت ارزشهای اخلاقی و هنری وجود دارد شوق به

خواندن و ذوق به مطالعه است و عشق و علاقه نسبت به کتاب را از زمانی باید در کودکان ایجاد کرد که هنوز قادر به مطالعه نیستند. از نظر آنان کتابی که در دوران کودکی خوانده می‌شود اثر عمیق و خاص آن در تمام دوران زندگی پا برجاست. "العلم فی الصغر کالنفش فی الحجر" و به تعبیر شهید مطهری^{۱۲} "التربية فی الصغر کالنفش فی الحجر".

امید است از این پس نقش آموزشی و تربیتی کتابخانه‌های آموزشی خصوصاً مدارس ابتدایی بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

منابع

۱. ابرامی، هوشنگ. کتاب و پدیده کم رشدی. تهران: مرکز اسناد آسیا، ۱۳۵۷، ص ۲۶.
۲. شعاری نژاد، علی‌اکبر، ادبیات کودکان. تهران: مؤسسه اطلاعات، ۱۳۷۲، ص ۵۵.
۳. دبویی، جان. آموزشگاههای فردا. ترجمه امیرحسین آریاتپور، ص ۴۱.
۴. آقاباری، خسرو. آشنایی با کتابخانه‌های آموزشی. تهران: انتشار تربیت، ۱۳۷۲، ص ۱۳.
۵. خسروی، فریبرز. کتابخانه‌های آموزشی ایران. تهران: ۱۳۷۳، ص ۶.
۶. مرکز خدمات کتابداری، کتابخانه آموزشی، تهران: ۱۳۵۴، ص ۷۳.
۷. گزارش چهلمین اجلاس بین‌المللی تعلیم و تربیت، "فصلنامه تعلیم و تربیت" (شماره ۱، بهار ۶۶).
۸. شعاری نژاد، پیشین، ص ۶.
۹. آقاباری، پیشین، ص ۱۷.
۱۰. شعاری نژاد، پیشین، ص ۷۷.
۱۱. شعاری نژاد، پیشین، ص ۵۰.
۱۲. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام. تهران: انتشارات صدرا (چاپ ۲۵) ۱۳۷۴.

سایر منابع مورد مطالعه

۱. استیگر، رالف سی، راههای تشویق به مطالعه. ترجمه پروانه سپرده، ۱۳۷۰.
۲. مک کولین، لیونل ر. کتابخانه‌های کودکان. ترجمه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۵۶.